

Kongregacija za katoliško vzgojo

MOŠKEGA IN ŽENSKO
JU JE USTVARIL

Za pot dialoga o vprašanju
teorije spola v vzgoji

Cerkveni dokumenti
159

Kongregacija za katoliško vzgojo
MOŠKEGA IN ŽENSKO JU JE USTVARIL
Za pot dialoga o vprašanju teorije spola v vzgoji

Kongregacija za katoliško vzgojo

**MOŠKEGA IN ŽENSKO
JU JE USTVARIL**

**Za pot dialoga o vprašanju
teorije spola v vzgoji**

Družina
Ljubljana
2019

CERKVENI DOKUMENTI 159

Kongregacija za katoliško vzgojo
MOŠKEGA IN ŽENSKO JU JE USTVARIL
Za pot dialoga o vprašanju teorije spola v vzgoji

Izvirnik

Congregazione per l'educazione cattolica
MASCHIO E FEMINA LI CREÒ

Per una via del dialogo sulla questione del gender nell' educazione

© Città del Vaticano, 2019

© Družina, d. o. o., 2019

Urednik: Rafko Valenčič

Prevod: Drago Čepar

Lektorirala: Marija Bratina

Spremna beseda in redakcija: Rafko Valenčič

Grafična priprava: Družina, d. o. o.

Zanjo: Tone Rode

Naklada: 1100

Cena: 6,90 evra

Tisk: Tiskano v Sloveniji

Ljubljana 2019

Več informacij o knjigah založbe Družina dobite na
www.druzina.si

IP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.922.1:27(093.2)

MOŠKEGA in žensko ju je ustvaril : za pot dialoga o vprašanju teorije spola v vzgoji / [pripravila] Kongregacija za katoliško vzgojo ; [prevod Drago Čepar ; spremna beseda Rafko Valenčič]. - Ljubljana : Družina, 2019. - (Cerkveni dokumenti ; 159)

Prevod dela: Maschio e femina li creò
ISBN 978-961-04-0607-5
COBISS.SI-ID 302126336

Kongregacija za katoliško vzgojo

MOŠKEGA IN ŽENSKO JU JE USTVARIL

Za pot dialoga o vprašanju teorije spola v vzgoji

UVOD

1. Vedno bolj razširjena je zavest, da smo pred resnično in pravo *vzgojno nujnostjo*, posebno kar zadeva področji čustev in spolnosti. V mnogih primerih se oblikujejo in ponujajo vzgojne poti, ki »sporočajo navidezno nevtralne koncepte osebe in življenja, v resnici pa odsevajo veri in zdravemu razumu nasprotno antropologijo«. ¹ Da bi zabrisala razlike med moškim in žensko, ki naj bi bile zgolj učinki zgodovinsko kulturne danosti, je antropološka zmedenost, značilna za kulturno ozračje našega časa, gotovo prispevala k razgradnji družine.

2. V povezavi s tem se je *vzgojno poslanstvo* znašlo pred izzivom, »ki v različnih oblikah raste iz ideologije, ki se običajno imenuje *gender*, in zanika razliko in medsebojno naravno vzajemnost med moškim in žensko. Pred očmi ima družbo brez spolnih razlik in spodkopava antropološke temelje družine. Ta ideologija vodi k taki vzgoji in zakonodaji, ki spodbuja tako osebno identiteto in čustveno naravnost, ki sta korenito ločeni od biološke različnosti med moškim in

¹ Benedikt XVI., *Discorso ai Membri del Corpo Diplomatico accreditati presso la Santa Sede* (Govor članom diplomatskega zbora, akreditiranega pri Svetem sedežu), 10. januarja 2011.

žensko. Človeška spolna identiteta je prepuščena svobodni izbiri posameznika, ki se s časom lahko tudi spreminja.«²

3. Jasno je, da tega vprašanja ni mogoče ločiti od širšega področja vzgoje za ljubezen,³ ki mora ponuditi – kot je zapisal 2. vatikanski koncil (1962–1965) – »pozitivno in preudarno spolno vzgojo« v okviru neodtujljive pravice vseh, da so deležni »vzgoje, ki ustreza svojemu cilju, se sklada s svojo naravo, s spolno različnostjo, s kulturo in tradicijo njihove dežele in je hkrati odprta bratskemu sožitju z drugimi narodi, da bi zagotovila resnično edinost in resnični mir na zemlji«. ⁴ V zvezi s tem je Kongregacija za katoliško vzgojo že ponudila nekaj poglobitev v dokumentu: *Vzgojne smernice o človeški ljubezni. Obris spalne vzgoje*.⁵

4. Krščanski antropološki pogled v spolnosti vidi temeljno sestavino osebnosti, njen način bivanja, izražanja, sporazumevanja z drugimi, čutenja, izražanja in doživljanja človeške ljubezni. Zato predstavlja vezivo razvoja osebnosti in njenega vzgojnega procesa. »Iz spola človeška oseba v resnici črpa lastnosti, ki jo na biološki, duševni in duhovni ravni delajo moškega ali ženskega in s tem v veliki meri pogojujejo potek njene dozorevanja in njeno vključevanje v družbo.«⁶ V procesu rasti »takšna različnost v povezavi s komplementarnostjo spolov in preko poklica, h kateremu je vsakdo poklican, po-

² Papež Frančišek, Posinodalna apostolska spodbuda *Radost ljubezni* – *Amoris laetitia*, Cerkevni dokumenti 152, Družina, Ljubljana 2016, 56.

³ Prim. Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda O družini - Familiaris consortio*, Cerkevni dokumenti 16, Družina, Ljubljana 1982, 6; prim. Janez Pavel II., *Pismo družinam – Gratissimam sane*, Družina, Ljubljana 1994, 16; prim. Janez Pavel II., *Pedagogia del corpo, ordine morale, manifestazioni affettive*, Splošna audienca (8. aprila 1981), v: *Insegnamenti*, IV/1 (1981), 903–908.

⁴ Drugi vatikanski koncil, *Odlok o krščanski vzgoji – Gravissimum educationis* (28. oktobra 1965), 1.

⁵ Kongregacija za katoliško vzgojo, *Orientamenti educativi sull'amore umano. Lineamenti di educazione sessuale* (1. novembra 1983).

⁶ Kongregacija za verski nauk, *Persona humana. Alcune questioni di etica sessuale* (9. decembra 1975, 1.)

polnoma ustreza Božjemu načrtu». ⁷ Zato »mora čustveno-spolna vzgoja upoštevati celoto osebe in torej vztrajati pri združevanju bioloških, duševno-čustvenih, socialnih in duhovnih prvin.« ⁸

5. Kongregacija za katoliško vzgojo v okviru svojih pristojnosti ponuja nekaj razmislekov za usmeritev in v podporo vsem, ki so zavezani vzgoji novih rodov, da se oboroženi z metodo in v luči poklicanosti k ljubezni, h kateri je poklicana vsaka oseba, soočijo z vprašanji o človeški spolnosti, o katerih se danes največ govori. ⁹ S tem bi radi pospešili metodologijo izraženo s tremi državami – *poslušati, razmišljati in predlagati* –, ki dajejo prednost soočanju s potrebami oseb in skupnosti. Resnično, poslušanje potreb drugega kakor tudi razumevanje različnih življenjskih okoliščin vodi k izmenjavi racionalnih prvin in pripravlja na krščansko vzgojo, zakoreninjeno v veri, ki »vse osvetljuje z novo svetlobo in razkriva božje načrte s celovito poklicanostjo človeka«. ¹⁰

6. Ko se podajamo na pot dialoga o vprašanju družbenega spola (*gender*) v vzgoji, se je treba zavedati razlike med *ideologijo družbenega spola (gender)* in različnimi raziskavami humanističnih znanosti o njem. Medtem ko si ideologija prizadeva, kot ugotavlja papež Frančišek, »odgovoriti na določene, včasih razumljive težnje«, a se skuša »uveljaviti kot edini pravilni način mišljenja, ki naj bi določal tudi vzgojo otrok«, ¹¹ in torej preprečuje srečanje, ne manjka raziskav o *družbenem spolu (gender)*, ki skušajo primerno poglobiti način, kako se v različnih kulturah živi spolna razlika med možem in ženo. V zvezi s temi raziskavami se je mogoče odpreti poslušanju, razmišljanju in predlaganju.

⁷ Kongregacija za katoliško vzgojo, *Orientamenti educativi sull'amore umano*, 4.

⁸ *Prav tam*, 35.

⁹ Prim. *prav tam*, 21–47, kjer je podan krščanski pogled na spolnost.

¹⁰ Drugi vatikanski koncil, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu* – *Gaudium et spes* (7. decembra 1965), 11.

¹¹ Posinodalna apostolska spodbuda *Radost ljubezni* – *Amoris laetitia*, 56.

7. Kongregacija za katoliško vzgojo zato izroča to besedilo – na poseben način povezano s tem pojavom – vsem, ki jim je pri srcu vzgoja; posebej vzgojnim skupnostim katoliških šol, in vsem, ki prežeti s krščanskim pogledom na življenje, delajo v drugih šolah – staršem, učencem, vodstvu in osebju; škofom, duhovnikom, redovnicam in redovnikom, cerkvenim gibanjem, združenjem vernikov ter drugim pravnim in fizičnim osebam tega področja.

POSLUŠATI

Kratka zgodovina

8. Prva drža vsakogar, ki želi vstopiti v *dialog*, je *poslušanje*. Gre predvsem za poslušanje in razumevanje tega, kar se je zgodilo v zadnjih desetletjih. Začetek dvajsetega stoletja je s svojimi antropološkimi pogledi prinesel prve koncepte družbenega *spola* (*gender*), po eni strani oprte na popolnoma sociološko branje spolnih različnosti, po drugi pa na poudarjanje individualnih svoboščin. Sredi stoletja se je pojavila vrsta raziskav, ki so vztrajno poudarjale zunanjo pogojenost kot tudi njen vpliv na osebne danosti. Te raziskave so glede spolnosti želele pokazati, kako ima spolna identiteta več opraviti z družbeno zgradbo kot z naravno ali biološko danostjo.

9. Ti pristopi se stekajo k zanikanju obstoja izvirnega daru, ki nas presega, je sestavni del naše osebne istovetnosti in oblikuje potreben temelj vsakršnega našega delovanja. V medosebnih odnosih naj bi bilo pomembno samo nagnjenje med posamezniki, ne pa spolna razlika in rojevanje, ki naj bi bila nepomembna pri oblikovanju družine. Prehaja se od institucionalnega vzorca družine – z zgradbo in namenom, ki sta neodvisna od posamičnih osebnih izbir zakoncev – k čisto pogodbeni in voluntaristični viziji.

10. Sčasoma je teorija *družbenega spola* (*gender*) razširila področje svojega vpliva. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je osredotočila na možnosti posameznikov, da sami določijo svoja spolna nagnjenja, pri čemer ne upoštevajo vzajemnosti in komplementarnosti odnosa med možem in ženo niti cilja rojevanja, ki ga ima spolnost. Ne le to, prihaja celo do teorij korenite ločitve med družbenim spolom (*gender*) in biološkim spolom (*sex*), s prednostjo prvega pred dru-

gim. Ta cilj vidijo kot pomembno stopnjo razvoja človeštva, v katerem »imajo pred očmi družbo brez spolnih razlik«.¹²

11. Popolnoma razumljivo je, da v tem *kulturnem kontekstu* obe označbi spola nista več sinonima, torej zamenljiva koncepta, saj opisujeta dve različni resničnosti. Biološki spol (*sex*) opredeljuje pripadnost eni od dveh bioloških kategorij, ki izhajata iz prvotne dvojice, ženska in moški. Družbeni spol (*gender*) pa je način, kako se v vsaki kulturi živi različnost med njima. Problem ni v samem razločevanju, ki ga lahko pravilno razlagamo, ampak v ločitvi *biološkega* in *družbenega spola*. Iz te ločitve izhaja razlikovanje raznih »spolnih usmeritev«, ki ne izhajajo več iz spolne različnosti med moškim in žensko, ampak lahko privzamejo druge oblike, ki jih določa radikalno avtonomen posameznik sam. Vrh tega je ta koncept *družbenega spola (gender)* odvisen od subjektivne drže osebe, ki lahko izbere družbeni spol (*gender*), ki ni v skladu z njeno biološko spolnostjo in torej z načinom, kot ga vidijo drugi (*trans-gender*).

12. V vedno večjem nasprotju med naravo in kulturo se predlogi *gender* zlivajo v *queer (nenavadno, nevsakdanjo)*, torej v neko fluidno, prožno spreminjajočo se razsežnost, do točke, na kateri podpirajo popolno *a priori* osvoboditev vsakega posameznika od vsake spolne opredelitve, kar ima za posledico izginotje domnevno togih klasifikacij. Tako se daje prostor prehodom in odtenkom spolne usmerjenosti in identifikacije lastnega družbenega spola (*gender*), ki so spremenljivi po stopnji in intenzivnosti.

13. Dvojnost (dualiteta) para je nasprotje »mnogoljubljem« (mnogoženstvu, mnogomoštvu), ki vključujejo več kot dva posameznika. Trajnost zveze in njena zavezujoča narava se oblikujeta v odvisnosti od naključne želje posameznikov, kar ima za posledice delitev odgovornosti in obveznosti, neločljivo povezanih z materinstvom in očetovstvom. Vsi ti

¹² Prav tam.

mavrični odnosi postajajo »sorodnosti« (*kinships*), sloneče na želji ali čustvu, pogosto zaznamovane z določenim časovnim obdobjem, etično zmuzljive ali naravnost namerno oropane vsakršnega pogleda v prihodnost. Pomembna je le absolutna svoboda samoodločitve (*avtodeterminacije*) in od okoliščin odvisna izbira posameznika v zvezi s kakršnimkoli čustvenim odnosom.

14. Tako nas pozivajo k javnemu priznanju svobodne izbire spola in različnosti zvez v nasprotju z zakonsko zvezo med možem in ženo, ki jo imajo za dediščino patriarhalne družbe. Radi bi, da bi vsak posameznik lahko izbral svoje stanje in bi se družba omejila na to, da – tudi z gmotno podporo – jamči to pravico, sicer bi to bila oblika družbene diskriminacije manjšin. Zahteva po takih pravicah je vstopila v današnjo politično razpravo, dosegla odobravanje v nekaterih mednarodnih dokumentih in se vrnila v zakonodaje nekaterih držav.

Stične točke

15. V okviru raziskav *družbenega spola (gender)* se vendarle pojavljajo nekatere možne stične točke, ki lahko zrastejo v vzajemno razumevanje. V vzgojnih projektih res neredko vidimo težnjo po boju proti vsakemu izražanju krivične diskriminacije, s čimer se je mogoče strinjati in to spoštovati. Ti projekti delujejo vzgojno predvsem s priznavanjem zamud in pomanjkljivosti.¹³ Res ni mogoče zanikati, da smo se v teku stoletij soočali z oblikami krivične podrejenosti, ki so žalostno zaznamovale zgodovino in so imele vpliv tudi znotraj Cerkve. To je prineslo togost in okostenelost, ki sta upočasnili potrebno in postopno inkulturacijo pristnega sporočila, s katerim je Jezus razglasil *enako dostojanstvo moža in žene*, ter naredilo prostor za obtožbe o določenem maskulinizmu, bolj ali manj prikritem z verskimi razlogi.

¹³ Prim. Papež Francišek, *Discorso ai partecipanti all'Assemblea generale dei membri della Pontificia Accademia per la Vita (Govor udeležencem generalne skupščine članov Papeške akademije za življenje)* (5. oktobra 2017).

16. Stična točka je vzgoja otrok in mladih za *spoštovanje vsake osebe* v njenem enkratnem in različnem položaju, da bi zaradi svojega osebnega stanja (invalidnost, rasa, vera, čustvene težnje itd.) nihče ne mogel postati predmet mladostniškega in siceršnjega nasilja, žalitev in krivične diskriminacije. Gre za vzgojo za dejavno in odgovorno državljanstvo, v katerem so vsi legitimni izrazi osebe sprejeti s spoštovanjem.

17. Druga točka rasti v antropološkem razumevanju so *vrednote ženskosti*, ki so postale očitne v razmisleku o *druženem spolu (gender)*. V ženski, na primer, »sposobnost drugega« daje prednost bolj realističnemu in zrelemu branju naključnih situacij ter razvija »čut in spoštovanje konkretnega, ki se upira abstrakcijam, ki so često usodne za obstoj posameznikov in družbe«. ¹⁴ Gre za prispevek, ki bogati medčloveške odnose in duhovne vrednote, »začenši z vsakdanjimi odnosi med osebami«. Zaradi tega je družba v veliki meri dolžnica ženam, ki so »poleg družine zaposlene na različnih področjih vzgojnega dela: v vrtcih in šolah, na univerzi in v uslužnostnih ustanovah, v župnijah, društvih in gibanjih«. ¹⁵

18. Ženska je sposobna razumeti resničnost na edinstven način: zna se postaviti po robu nasprotovanjem in »omogočiti življenje celó v izjemnih razmerah« ter ohraniti »trden čut za prihodnost«. ¹⁶ Res ni naključje, da »kjer koli se pokaže potreba po vzgojnem delu, povsod je mogoče ugotoviti veliko razpoložljivost žena, ki se žrtvujejo v medčloveških odnosih, zlasti v korist najbolj slabotnih in ogroženih. V takšnih dejavnostih žene uresničujejo neko obliko čustvenega, kulturnega in duhovnega materinstva neprecenljive vrednosti glede na vpliv, ki ga ima na razvoj osebe in prihodnost družbe. Kako ne bi spomnil na pričevanje tolikih krščanskih žena in tolikih ženskih redovniških družb, ki imajo vzgojo,

¹⁴ Kongregacija za verski nauk, *Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica sulla collaborazione dell'uomo e della donna nella Chiesa e nel mondo* (Pismo katoliškim škofom o sodelovanju moških in žena v Cerkvi in svetu) (31. maja 2004)

¹⁵ Janez Pavel II., *Lettera alle donne* (Pismo ženskam, 29. junija 1995), 9.

¹⁶ Kongregacija za verski nauk, *Lettera ai Vescovi* (Pismo škofom), 13.

posebno vzgojo otrok, kot svojo prvenstveno nalogo na različnih celinah sveta?»¹⁷

Kritičnost

19. Je pa tudi nekaj *kritičnih točk*, na katere naletimo v resničnem življenju. Teorije *spola* – posebno najbolj radikalne – nakazujejo postopen proces denaturalizacije ali *oddaljevanja od narave* v smeri totalne izbire za odločitev čustvenega osebk. Spolna istovetnost in družina v tej drži postaneta razsežnosti post-moderne spremenljivosti in brezobličnosti: temeljita samo na narobe razumljeni svobodi čutenja in hotenja namesto na resničnosti bivanja; na trenutnem impulzu čustvenega poželenja in na volji posameznika.

20. Predpostavke teh teorij lahko skrčimo na *antropološki dualizem*: na ločitev med telesom, zreduciranim na nedejavno materijo, in voljo, ki postaja absolutna in upravlja s telesom, kakor ji je všeč. Ta fizicizem in voluntarizem dajeta prostor relativizmu, kjer je vse enakovredno in nediferencirano, brez reda in brez cilja. Vsa ta teoretiziranja, od zmernih do bolj radikalnih, smatrajo, da bo *družbeni spol (gender)* postal pomembnejši od *biološkega spola (sex)*. To določa najprej relativistično kulturno in ideološko revolucijo, potem pa juridično revolucijo, saj vodi k posebnim individualnim in socialnim pravicam.

21. Dogaja se, da se obramba različnih istovetnosti pogosto preganja tako, da se jih razglaša za popolnoma *nerazlične med seboj* in se jim dejansko odreka pomembnost. To dobi poseben pomen pri spolnih razlikah: v resnici pogosto splošni koncept »nediskriminacije« skriva ideologijo, ki zanika naravno različnost in vzajemnost moža in žene. »Namesto da bi nasprotovali negativnim interpretacijam razlike med spoloma, ki mrtvijo njen nezmanjšljivi pomen za človeško dostojanstvo, se dejansko želi odstraniti to razliko in predlagati

¹⁷ Janez Pavel II., *Lettera alle donne*, 9.

tehnike in prakse, ki naj jo naredijo nepomembno za razvoj osebnosti in za človeške odnose. Vendar utopija »srednjega« odlaga na »enkrat pozneje« takó dostojanstvo spolno različno oblikovanega človeka kot tudi osebno lastnost stvariteljskega posredovanja življenja.«¹⁸ Tako se spodkopavajo antropološki temelji družine.

22. Ta ideologija poraja táke vzgojne projekte in zakonodajne usmeritve, ki spodbujajo táko osebno identiteto in čustveno naravnost, ki je korenito ločena *od biološke različnosti* med moškim in žensko. Človeška identiteta je prepuščena svobodni izbiri posameznika, ki se s časom lahko tudi spreminja in je izraz danes precej razširjenega načina mišljenja in delovanja, ki zamenjuje »pravo svobodo s predstavo, da lahko vsakdo sodi, kot se mu zdi, kot da onkraj posameznega človeka ni resnic, vrednot in načel, ki nas usmerjajo, kot da je vse enakovredno in vse dovoljeno.«¹⁹

23. Ko se 2. vatikanski koncil sprašuje o tem, kaj misli Cerkev o človeški osebi, potrdi, da »človek kot enovitost duše in telesa, prav zaradi svoje telesne pogojenosti, združuje v sebi prvine stvarnega sveta, tako da se le ti po njem dotikajo svoje vertikale in dobijo glas za svobodno hvaljenje Stvarnika.«²⁰ Zaradi tega dostojanstva »se človek ... ne moti, ko se prepozna za višjega od telesnih danosti in se ima za več od neke enostavne celice narave ali od neke brezimne prvine človeške družbe.«²¹ Zato »ni treba zamenjevati izrazov *naravni red* in *biološki red*, niti enačiti tega, kar izražata. Biološki red je naravni red v taki meri, kot je dostopen empiričnim in opisnim metodam naravnih ved; če pa je naravni red specifičen red bivanja, ki ostaja v razvidnem odnosu s Prvim vzrokom, z Bogom Stvarnikom, to ni več biološki red.«²²

¹⁸ Papež Frančišek, *Govor udeležencem ... Akademije za življenje*, 3

¹⁹ Papež Frančišek, *Apostolska spodbuda Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 34.

²⁰ *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 14.

²¹ *Prav tam*.

²² Karol Wojtyła, *Amore e responsabilità. Morale sessuale e vita interpersonale*, Casale Monferrato 2004, 41.

RAZMIŠLJATI

Razumski razlogi

24. Zgodovinski potek, stične točke in kritike nas v zadevi družbenega spola (*gender*) vodijo k razmislekom v luči razuma. Res obstajajo razumski argumenti, ki pojasnjujejo *središčnost telesa* kot veziva osebne istovetnosti in družinskih odnosov. Telo je subjektivnost, ki razodeva istovetnost bitja.²³ V tej luči je razumljiva ugotovitev bioloških in medicinskih ved, v skladu s katero znanosti, kot so na primer genetika, endokrinologija in nevrologija, potrjujejo »spolno dvoobličnost« (oziroma spolno različnost med moškimi in ženskami). Z genetskega vidika so celice moškega (ki vsebujejo kromosome XY) različne od celic ženske (ki imajo kromosome XX) že od spočetja. V primeru spolne nedoločenosti pa posreduje medicina s terapijo. V teh posebnih okoliščinah niti starši in še manj družba ne morejo poljubno izbirati, ampak s terapevtskim ciljem posreduje *medicinska znanost*, ali pa se na najmanj invaziven način na osnovi objektivnih parametrov skuša dokopati do prvotne istovetnosti.

25. *Proces identifikacije* ovira nenaravna zgradba »nevtalnega spola« (»gender«) ali »tretjega spola«. Na ta način se zasenci spolnost kot strukturna lastnost ženske in moške istovetnosti. Poskus preseči izvorno razliko med moškim in žensko, kot v primeru medspolnosti ali *transgender*, prinaša moško in žensko dvojnost, ki na protisloven način predpostavlja tisto spolno razliko, ki jo želi zanikati ali preseči. To nihanje med moškim in žensko na koncu postane le razstava,

²³ Prim. Janez Pavel II., *Okrožnica Sijaj resnice – Splendor veritatis*, Cerkevni dokumenti 52, Družina, Ljubljana 1994, 48.

»provokativna« proti tako imenovanim »tradicionalnim vzorcem«, ki ne upošteva trpljenja tistih, ki živijo v nedoločnem položaju. Takšna zamisel poskuša izničiti naravo (vse, kar smo prejeli kot prvi temelj našega bivanja in vsakega delovanja v svetu), a jo hkrati implicitno potrjuje.

26. Tudi filozofska razčlenitev pokaže, kako je *spolna razlika* moško/žensko sestavni del človeške istovetnosti. V grško-rimski filozofiji se *bistvo* postavlja kot presežna prvina, ki združuje in usklajuje razliko med moškim in ženskim v enovitosti človeške osebe. V hermenevitično-fenomenološki tradiciji se tako spolna različnost kot komplementarnost interpretirata simbolično in metaforično. V odnosu spolna različnost sestavlja osebno istovetnost: tako v horizontalnem smislu (*diada*: moški-ženska) kot v vertikalnem smislu (*triada*: moški-ženska-Bog); tako v okviru medosebnega odnosa moški-ženska (jaz/ti) kot v okviru družinskega odnosa (ti/jaz/mi).

27. *Oblikovanje istovetnosti* temelji prav na dinamiki: v neposrednem soočenju s »ti«, različnim od mene, prepoznam bistvo mojega »jaz«. Razlika je pogoj spoznavanja nasploh in poznavanja istovetnosti. V družini soočenje z materjo in očetom olajša otroku oblikovanje lastne istovetnosti/spolne različnosti. Psihoanalitične teorije kažejo *tripolno vrednost* odnosa starši/otrok in zagotavljajo, da se spolna istovetnost v polnosti pojavi samo v sinergičnem soočenju spolne različnosti.

28. *Fiziološka komplementarnost*, ki temelji na spolni različnosti, zagotavlja potrebne pogoje za porajanje potomstva. Vendar zatekanje k reproduktivnim tehnologijam lahko omogoči porajanje le enemu od partnerjev istospolne dvojice z »oploditvijo in vitro« in nadomestnim materinstvom: uporaba tehnologij pa ni enakovredna z naravnim spočetjem, ker prinaša s seboj manipulacije s človeškimi zarodki, drobljenje starševstva, instrumentalizacijo in/ali komercializacijo

človeškega telesa in celo skrčenje otroka na predmet znanstvene tehnologije.²⁴

29. Na poseben način zadeva šolski sektor dejstvo, da je prav v naravi vzgoje sposobnost graditi osnove za miroljuben dialog in dopuščati plodno srečevanje oseb in idej. Ne nazadnje se odpira tudi perspektiva razširitve na *transcendentno razsežnost*. Če se dialog med vero in razumom »ne želi skriti na jalovo telovadbo razuma, mora izhajati iz dejanskega konkretnega stanja človeka in na njem razviti razmislek, ki povzame njegovo ontološko-metafizično resničnost«.²⁵ V to razsežnost se umešča evangelizacijsko poslanstvo Cerkve za moškega in za žensko.

²⁴ Prim. Kongregacija za verski nauk, *Navodilo Dar življenja - Donum vitae* (*Istruzione sul rispetto della vita umana nascente e la dignità della procreazione*) (22. februarja 1987), Cerkveni dokumenti 36, Ljubljana 1987, 4.

²⁵ Benedikt XVI., *Govor udeležencem VI. evropskega simpozija univerzitetnih učiteljev* (*Discorso ai partecipanti al VI simposio europeo dei docenti universitari*), Roma, 7. junija 2008.

PREDLAGATI

Krščanska antropologija

30. Cerkev – mati in učiteljica – ne samo posluša, ampak se v moči svojega izvirnega poslanstva odpira razumu in se s ponudbo svojih predlogov daje na razpolago človeški skupnosti. Res je očitno, da brez zadovoljive pojasnitve *antropologije*, na kateri temelji pomen spolnosti in čustvenosti, ni mogoče pravilno oblikovati vzgojnega načrta, ki bi bil skladen z naravo človeka kot osebe, s ciljem usmeriti ga k polni uresničitvi njegove spolne istovetnosti v zvezi s poklicanostjo, da se podarja. Prvi korak te antropološke pojasnitve je priznanje, da »ima tudi človek naravo, ki jo mora spoštovati in s katero ne more upravljati, kot mu je všeč«. ²⁶ In to je oporna točka take ekologije človeka, ki začenja s »priznanjem posebnega dostojanstva človeškega bitja« in z nujno povezanostjo njegovega življenja »z moralnim zakonom, zapisanim v njegovo lastno naravo«. ²⁷

31. Krščanska antropologija je zakoreninjena v pripovedih o začetkih, kot je zapisano v Prvi Mojzesovi knjigi: »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi ..., moškega in žensko ju je ustvaril« (1 Mz 1,27). V teh besedah je jedro ne samo stvarjenja, ampak tudi oživljajoče povezanosti med moškim in žensko, ki ju postavlja v intimno zvezo z Bogom. *Jaz in drugi jaz* (drugi od mene) se dopolnjujeta v skladu z njunimi posebnimi istovetnostmi in se srečujeta v dinamiki vzajemnosti, ki jo podpira Stvarnik, iz katerega izhaja.

²⁶ Benedikt XVI., *Govor v Nemškem zveznem parlamentu v Berlinu* (22. septembra 2011), v: Benedikt XVI., *Apostolsko potovanje v Nemčijo*, Cerkveni dokumenti 133, Ljubljana 2011, 9–15.

²⁷ Papež Frančišek, *Okrožnica o skrbi za skupni dom Hvaljen, moj Gospod – Laudato si'*, Cerkveni dokumenti 149, Družina, Ljubljana 2015, 154–155.

32. Svetopisemske besede razodevajo modri načrt Stvarnika, ki »je dodelil človeku telo, njegovo moškost in ženskost, kot nalogo; in ki mu je v moškosti in ženskosti v nekem smislu kot nalogo določil njegovo človeškost, osebno dostojanstvo in tudi razvidno znamenje medosebne združitve«, s katerim se človek uresničuje s pristnim podarjanjem samega sebe.²⁸ Zato je treba človeško naravo – s preseganjem vsakega fizicizma ali naturalizma – razumeti v luči *enovitosti duše in telesa*, »enovitosti njenih tako duhovnih kot bioloških nagnenj in vseh drugih specifičnih značilnostih, potrebnih za dosego njenega cilja«.²⁹

33. V tej »zedinjeni celoti«³⁰ se združujeta vertikalna razsežnost občestva z Bogom in horizontalna razsežnost medosebnih odnosov, h katerim sta moški in ženska poklicana.³¹ Osebna istovetnost na pristen način dozori v trenutku, ko se odpre drugim, prav zato, ker »pri oblikovanju ženskega in moškega načina bivanja niso pomembni samo biološki ali genetski dejavniki, temveč tudi raznovrstni drugi, na primer: značaj, družinska zgodovina, kultura, življenjske izkušnje, izobrazba, vplivi prijateljev, svojcev in vplivnih oseb, kakor tudi druge okoliščine, ki se jim je treba prilagajati«.³² Resnično, »za človeško osebo je bistveno dejstvo, da se uresniči samo preko drugega; jaz' postanem jaz sam le preko ,ti' in

²⁸ Janez Pavel II., *Pedagogia del corpo, ordine morale, manifestazioni affettive*, Splošna avdience (8. aprila 1981), v: *Insegnamenti*, IV/1 (1981), 904.

²⁹ Janez Pavel II., Okrožnica *Sijaj resnice – Splendor veritatis*, 50.

³⁰ *Prav tam*.

³¹ »Moški in ženska predstavljata dve obliki uresničitve z vidika človeškega bitja in določene soudeležbe pri Božjem bitju. Ustvarjena sta 'po Božji podobi in uresničujeta svojo poklicanost ne kot posamezne osebe, marveč tudi kot dvojica, kot občestvo ljubezni. Kot mož in žena sta usmerjena k enosti in rodovitnosti in sta udeležena pri stvariteljski Božji ljubezni in živita občestvo z njim preko drugega'.« Tako v *Orientamenti educativi sull'amore umano*, 26; Prim. Kongregacija za katoliško vzgojo, *Educare al dialogo interculturale nella scuola cattolica. Vivere insieme per una civiltà dell'amore* (28. oktobra 2013), 35–36.

³² Papež Frančišek, Posinodalna apostolska spodbuda *Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 286.

,vi'; ustvarjena je za dialog, za sočasni in dvosmerni odnos. In samo srečanje s ,ti' in z ,mi' odpre ,jaz' samemu sebi.«³³

34. Treba je poudariti, da ima spolna različnost metafizične korenine: moški in ženska sta dejansko dva načina, na katera se izraža in uresničuje ontološka resničnost človeške osebe. To je antropološki odgovor zanikanju dualnosti moški in ženska, iz katere se poraja družina. Zavračanje te dualnosti ne le izbriše stvariteljske vizije, ampak orisuje načrt neke abstraktne osebe, »ki potem avtonomno izbere nekaj zase kot lastno naravo. Stvariteljska potreba moškega in ženske se izpodbija z oblikami človeške osebe, ki se združujejo slučajno. Vendar, če ne obstaja dualnost med moškim in žensko kot dejstvo stvarjenja, potem ne obstaja niti družina kot od stvarjenja vnaprej določena resničnost. V tem primeru je tudi potomstvo izgubilo prostor, ki mu je do sedaj pripadal, in posebno njemu lastno dostojanstvo.«³⁴

35. V tej perspektivi vzgajati za spolnost in čustvenost pomeni »z vztrajnostjo in doslednostjo se učiti, kakšna je vrednost telesa«³⁵ v vsej izvirni resničnosti moškosti in ženskosti; pomeni torej vzgojo za »ustrezno sprejemanje lastnega telesa ter skrbno in spoštljivo upoštevanje njegovega pomena /.../ Tudi spoštovanje svojega telesa v njegovi ženskosti ali moškosti je nujno za spoznavanje samega sebe v razmerju do drugega /.../ in se vzajemno bogatiti.«³⁶ V luči *popolnoma človeške in celostne ekologije* torej moški in ženska prepoznava pomen spolnosti in rodnosti v tisti odnosni in sporočilni notranji smotrnosti, ki prečka njuno telesnost in ju obojestransko pošilja drugega k drugemu.

³³ Benedikt XVI., *Discorso all' assemblea generale della Conferenza Episcopale Italiana – Govor splošni skupščini Italijanske škofovske konference (CEI)* (27. maja 2010).

³⁴ Benedikt XVI., *Govor rimski kuriji* (21. decembra 2012).

³⁵ Papež Frančišek, *Posinodalna apostolska spodbuda Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 151.

³⁶ Papež Frančišek, *Okrožnica Hvaljen, moj Gospod – Laudato si'*, 155.

Družina

36. Družina je naravni prostor, v katerem se ta odnos vzajemnosti in skupnosti med moškim in žensko uresniči v vsej polnosti. V njej moški in ženska, združena v svobodni in zavestni izbiri *zaveze zakonske ljubezni*, uresničujeta »celovitost, ki zaobjame vse razsežnosti osebe; klic telesa in nagona; moč čustva in naklonjenosti; prizadevanje volje in duha«. ³⁷ Družina je »antropološko in posledično družbeno ter kulturno dejstvo«; »opredeliti jo s koncepti ideološke narave, ki imajo svojo moč samo v enem trenutku zgodovine, potem pa propadejo«, ³⁸ pomeni izdati njeno vrednoto. Ker je družina naravna skupnost, v kateri se vzajemnost in komplementarnost med moškim in žensko v polnosti uresničujeta, je po rangi višje od same družbenopolitične ureditve države, in njena svobodna zakonodajna dejavnost jo mora upoštevati ter pravično priznavati.

37. Razumsko je razumljivo, da se v naravi same družine uveljavljata dve temeljni pravici, ki ju je treba vedno podpirati in zagotavljati. Prva je pravica družine, da je priznana kot primarni vzgojni prostor za vzgojo otroka. Ta »primarna pravica« se potem konkretno prevede v »najresnejšo dolžnost« ³⁹ staršev, da si odgovorno naložijo breme »celotne vzgoje otrok v osebnem in družbenem smislu« ⁴⁰ tudi, kar zadeva vzgojo za spolno istovetnost in čustvenost, »v okviru vzgoje za ljubezen, za medsebojno vzajemno podarjanje«. ⁴¹ Gre za *vzgojno pravico in dolžnost*, ki »je bistvenega pomena, ker je povezana s posredovanjem človeškega življenja. V primerjavi z vzgojno

³⁷ *Katekizem katoliške Cerkve*, Družina, Ljubljana 1993, 1643

³⁸ Papež Frančišek, *Govor udeležencem mednarodnega kolokvija o dopolnjevanju med moškim in žensko, ki ga je pripravila Kongregacija za verski nauk* (17. novembra 2014), 3.

³⁹ *Zakonik cerkvenega prava (ZCP)*, Ljubljana 1983, kan. 1136; prim. *Zakonik kanonov vzhodnih Cerkva (ZKVC)*, kan. 627.

⁴⁰ Drugi vatikanski koncil, *Odllok o krščanski vzgoji – Gravissimum educationis* (1965), 3.

⁴¹ Papež Frančišek, *Posinodalna apostolska spodbuda Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 280.

nalogo drugih sta nekaj prvotnega in izvirnega, saj obstaja med starši in otroki edinstveno razmerje ljubezni. Nenadomestljivi in neodtujljivi sta, zato pa ju ni mogoče popolnoma prenesti na druge in si ju drugi ne smejo lastiti.«⁴²

38. Nadaljnja prav nič manj pomembna je pravica otroka, »da raste v družini, z očetom in mamo, ki sta sposobna ustvarjati okolje, primerno za njegov razvoj in njegovo čustveno dozorevanje, ko sama nenehno dozorevata v odnosu, v soočanju z moškostjo in ženskostjo očeta in matere, in tako pripravljata čustveno zrelost«. ⁴³ In prav znotraj samega *družinskega jedra* se otrok lahko vzgaja k prepoznavanju vrednosti in lepote spolne razlike, enakosti, biološke, funkcionalne, psihološke in družbene vzajemnosti. »Spričo kulture, ki večinoma ‚banalizira‘ človeško spolnost ..., mora biti vzgojno prizadevanje staršev odločno naravnano na takšno spolno kulturo, ki je zares in v polnosti osebna; saj je vendar spolnost bogastvo celotne osebe – telesa, čustev in duše – ter kaže svoj najgloblji pomen v tem, da človeka vodi k dajanju samega sebe v ljubezni«. ⁴⁴ Te pravice se seveda pridružujejo vsem drugim temeljnim pravicam osebe, posebej pravici do svobode misli, vesti in vere. V takem okolju se lahko rojevajo koristne izkušnje sodelovanja med vsemi vzgojnimi deležniki.

Šola

39. Vzgojnemu delovanju družine se pridružuje vzgojno delovanje šole, ki se vključuje subsidiarno. Močna v svojih evangeljskih temeljih »se katoliška šola oblikuje kot šola za osebo in šola oseb. ‚Vsaka oseba je v središču Jezusovega učenja, zato je potrjevanje človeške osebe cilj katoliške šole.‘

⁴² Janez Pavel II., *Posinodalno apostolsko pismo o družini – Familiaris consortio*, 36.

⁴³ Papež Frančišek, *Govor delegaciji mednarodnega katoliškega urada o otroku (BICE)* (11. aprila 2014).

⁴⁴ Janez Pavel II., *Posinodalno apostolsko pismo o družini – Familiaris consortio*, 37.

Takšno potrjevanje osvetljuje življenjsko pomemben odnos človeka s Kristusom in nas spominja, da je v Njegovi osebi polnost resnice o človeku. Zato si katoliška šola prizadeva za pospeševanja človeka v njegovi celovitosti, sledi vnemi Cerkve in se zaveda, da vse človeške vrednote najdejo svojo polno uresničitev in torej svojo enovitost v Kristusu. Ta zavest izraža osrednje mesto osebe v vzgojnem projektu katoliške šole.⁴⁵

40. Katoliška šola mora postati vzgojna skupnost, v kateri se oseba lahko izrazi in v svoji človeškosti raste v procesu dialoškega odnosa, pri tem tvorno sodeluje, vadi strpnost v razumevanju različnih pogledov, ustvarja zaupanje v okolju avtentične uglašenosti. Tako se vzpostavlja resnična »vzgojna skupnost, prostor sožitja različnosti. Šola – skupnost je kraj srečevanja, pospešuje soudeležbo, je v dialogu z družino, prvo skupnostjo pripadnosti učencev, ki jo obiskujejo, v spoštovanju njene kulture in pozornem poslušanju njenih potreb ter pričakovanj, katerih naslovnik je.«⁴⁶ Tako dekleta in fante spremlja skupnost, ki »jih v luči vere spodbuja k preseganju individualizma in odkrivanju, da so poklicani odgovorno živeti poseben poklic v solidarnosti z drugimi ljudmi.«⁴⁷

41. Tudi krščanski vzgojitelji, ki živijo svoj poklic v nekatoliški šoli, pričujejo za resnico o človeški osebi in služijo njenemu potrjevanju. Dejansko, »celovito oblikovanje človeka kot cilj vzgoje vsebuje razvoj vseh sposobnosti vzgajanega, njegovo soudeležbo v poklicnem življenju, vzgojo njegovega etičnega in socialnega čuta, njegovo odprtost presežnemu in njegovo versko vzgojo.«⁴⁸ K doseganju teh ciljev prispeva osebno pričevanje združeno s strokovnostjo.

⁴⁵ Kongregacija za katoliško vzgojo, *La scuola cattolica alle soglie del terzo millennio* (28. decembra 1997), 9.

⁴⁶ *Educare al dialogo interculturale nella scuola cattolica*, n. 58.

⁴⁷ Kongregacija za katoliško vzgojo, *La scuola cattolica* (19. marca 1977), 45.

⁴⁸ Kongregacija za katoliško vzgojo, *Il laico cattolico testimone della fede nella scuola* (15. oktobra 1982), 17.

42. Za vzgojo čustvovanja je potrebna ustrezna govorica s pravo mero. Predvsem mora upoštevati, da otroci in mladi še niso dosegli polne zrelosti in se z zanimanjem odpravljajo na odkrivanje življenja. Zato jim je potrebno pomagati razviti »kritično občutljivost do poplave ponudb, do pornografije brez nadzora in do množice dražljajev, ki lahko vodijo v sprevrženo spolnost«. ⁴⁹ Pred bombardiranjem z dvoumnimi in nejasnimi sporočili – katerih cilj je čustvena zbežanost in preprečitev psihološko odnose zrelosti – »jim je treba pomagati, da bi prepoznali in iskali pozitivne vplive, hkrati pa naj bi se oddaljili od tega, kar kazi njihovo sposobnost za ljubezen«. ⁵⁰

Družba

43. V vzgojnem procesu ne sme manjkati celovit pogled na današnjo družbo. *Spremembra medosebnih* in družbenih odnosov »je pogosto mahala z zastavo svobode, v resnici pa je prinesla duhovno in materialno razdejanje neštetim človeškim bitjem, posebno najbolj ranljivim. Vedno bolj jasno se vidi, da je zaton kulture zakona (družine) povezan z naraščanjem revščine in vrsto številnih drugih družbenih problemov, ki nesorazmerno bolj udarijo ženske, otroke in starejše. V tej krizi oni vedno najbolj trpijo.« ⁵¹

44. Zaradi teh razlogov ne moremo družine pustiti same pred vzgojnim izzivom. S svoje strani Cerkev stalno daje oporo družinam in mladim v odprtih in gostoljubnih skupnostih. Šola in posebej lokalne skupnosti so, čeprav ne nadomeščajo staršev, ampak jih dopolnjujejo, poklicani k pomembnemu poslanstvu. ⁵² Tehtna nujnost vzgojnega izziva je danes

⁴⁹ Papež Francišek, *Posinodalna apostolska spodbuda Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 281.

⁵⁰ *Prav tam*.

⁵¹ Papež Francišek, *Discorso ai partecipanti al Colloquio internazionale sulla complementarità tra uomo e donna, promosso dalla Congregazione per la Dottrina della Fede*, n. 2.

⁵² Prim. Papež Francišek, *Posinodalna apostolska spodbuda Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 84.

lahko močna spodbuda za obnovitev *vzgojnega zavezništva med družino, solo in družbo*.

45. Kot je splošno znano, se je ta vzgojni dogovor znašel v krizi. Nujno je krepiti vsebinsko neformalno zavezništvo, ki bi v skupnem projektu »pozitivne in preudarne spolne vzgoje«⁵³ primarno odgovornost staršev uskladilo z nalogo učiteljev. Treba je ustvariti razmere za konstruktivno srečevanje med različnimi subjekti, da bi vzpostavili ozračje transparentnosti; treba je sodelovati in se stalno obveščati o dejavnostih, da bi olajšali vključevanje, ter se izogibati nekoristnim napetostim, do katerih bi lahko prišlo zaradi nerazumevanja, pomanjkanja jasnosti, informacij in strokovnosti.

46. To pa se mora vedno dogajati ob pravilni uporabi *načela subsidiarnosti*. »Vsak drug udeleženec pri vzgojnem procesu lahko dela le v imenu staršev, z njihovim soglasjem in v določeni meri celó po njihovem naročilu.«⁵⁴ Če družina, šola in družba delajo skupaj, lahko razvijejo programe vzgoje za čustvenost in spolnost, usmerjene v spoštovanje telesa drugega, spoštovanje obdobja spolnega in čustvenega dozorevanja ter upoštevanje fizioloških in psiholoških posebnosti, stopenj rasti in nevrokognitivnega dozorevanja deklet in fantov, da bi jih lahko na zdrav in odgovoren način spremljali v njihovi rasti.

Vzgoja in vzgojitelji

47. K učinkovitemu uresničevanju vzgojnega načrta so z veliko odgovornostjo poklicani vsi vzgojitelji. Njihova zrela osebnost, usposobljenost in uravnoteženost imajo močan vpliv na gojence.⁵⁵ Zatorej je pomembno pri njihovi vzgoji

⁵³ Odlok o krščanski vzgoji – *Gravissimum educationis*, 1.

⁵⁴ Janez Pavel II, *Pismo družinam – Gratissiman sanae*, 16; prim. Papeški svet za družino, *Človeška spolnost. Resnica in pomen – Sessualità umana: verità e significato. Orientamenti educativi in famiglia*, Cerkevni dokumenti 66, Ljubljana 1996, 23.

⁵⁵ Prim. *Orientamenti educativi sull'amore umano – Vzgojne smernice o človeški ljubezni*, 79.

upoštevati poleg strokovnih tudi kulturne in duhovne vidike. Predvsem v razvojni dobi potrebuje *vzgoja osebe* posebno skrb in stalno prilagajanje. To ni le preprosto ponavljanje učne snovi. Od vzgojiteljev se pričakuje, da znajo »voditi učence k visokim ciljem in izzivom, jim pokazati, da se od njih dosti pričakuje, vključiti in povezati študente med seboj in s svetom«. ⁵⁶

48. Predstojniki, učiteljski zbor in šolsko osebje so odgovorni za zagotavljanje visoke ravni poučevanja, s krščanskimi načeli skladnega vzgojnega procesa in razlago sodobnih izzivov z vsakdanjim pričevanjem, razumevanjem, objektivnostjo in modrostjo. ⁵⁷ Splošno znano je, da »sodobni človek bolj voljno posluša pričevanja kot učitelje, če pa posluša učitelje, jih zato, ker so pričevalci«. ⁵⁸ *Verodostojnost vzgojitelja* se torej oblikuje kot konkreten vpliv »splošne vzgoje, ki temelji na pozitivnem in konstruktivnem konceptu življenja ter na stalnem prizadevanju, da ga uresniči. Taka vzgoja prekaša nesporno potrebno strokovno izobraževanje, zajema najbolj intimne vidike osebnosti, posebej duhovne in verske.« ⁵⁹

49. S koristno čustveno in osebno vzgojno izmenjavo vzgoja vzgojiteljev – s krščanskim navdihom – meri tako na osebo posamičnega učitelja kot na oblikovanje in utrjevanje *vzgajajoče skupnosti*. Tako se ustvarja dejaven odnos med vzgojitelji, v katerem celovita osebna rast bogati strokovno rast, pouk pa doživljajo kot humanizacijo. Katoliškim učiteljem je torej treba uravnoteženo in v luči dialoga zagotoviti primerno pripravo glede vsebine različnih vidikov *družbene ga spola (gender)* in jih s pomočjo strokovnjakov seznaniti z veljavnimi zakoni ter predlogi zakonov v razpravi v njihovih

⁵⁶ Kongregacija za katoliško vzgojo, *Educare oggi e domani. Una passione che si rinnova*, Città del Vaticano 2014, II, 7.

⁵⁷ Prim. Kongregacija za katoliško vzgojo, *Educare insieme nella scuola cattolica. Missione condivisa di persone consacrate e fedeli laici* (8. septembra 2007), 34–37.

⁵⁸ Pavel VI., Apostolska spodbuda *O evangelizaciji – Evangelii nuntiandi* (1975), Ljubljana 2014, 41.

⁵⁹ *Orientamenti educativi sull'amore umano*, n. 80.

državah. Univerzitetne ustanove in raziskovalna središča so poklicana, da ponudijo svoj specifični prispevek s ciljem zagotoviti primerno izobrazbo in vseživljenjsko posodabljanje.

50. V zvezi s specifično nalogo vzgoje za človeško ljubezen – »zavedajoč se napredka psihologije, pedagogike in didaktike«⁶⁰ – vzgojitelji potrebujejo »potrebujejo *primerno in resno psiho-pedagoško pripravo*, da se bodo lahko spoprijeli s posameznimi položaji, ki zahtevajo posebno skrb«. ⁶¹ Zato »je potrebna jasna vizija položaja, kajti od uporabljene metode ni odvisen le uspeh te občutljive vzgoje, ampak tudi sodelovanje med različnimi odgovornimi«. ⁶²

51. Dandanes številne zakonodaje priznavajo avtonomijo in svobodo vzgoje. V tem okviru imajo šole priložnost pri poglobljanju različnih vidikov spolne vzgoje sodelovati z višješolskimi katoliškimi ustanovami, tudi s ciljem pridobivanja finančne podpore in izdelave pedagoških smernic ter učnih priročnikov, postavljenih na »krščanski pogled na človeka«. ⁶³ Pedagogi in učitelji didaktike kot tudi strokovnjaki za literaturo o otroštvu in odraščanju lahko, v soočenju s parcialnimi in izkrivljenimi pogledi, v ta namen ponudijo inovativna in ustvarjalna orodja za utrditev celostne vzgoje osebe od zgodnjega otroštva. V luči prenovljenega vzgojnega dogovora se sodelovanje med vsemi odgovornimi na krajevni, državni in mednarodni ravni ne izčrpa samo v koristni medsebojni izmenjavi zamisli in dobrih praks, ampak se ponuja kot pomembno sredstvo trajnega izobraževanja samih vzgojiteljev.

⁶⁰ *Odlok o krščanski vzgoji – Gravissimum educationis*, n. 1.

⁶¹ *Orientamenti educativi sull'amore umano*, n. 81.

⁶² *Prav tam*, 83.

⁶³ *Prav tam*, 22.

SKLEP

52. *Pot dialoga* – ki posluša, razmišlja in predlaga – se kaže kot najučinkovitejša pot pozitivne spremembe od vznemirjenosti in nerazumevanja k viru bolj odprtega in humanega odnosnega okolja. Kot nasprotje temu ideologizirana obravnava občutljivih vprašanj družbenega spola (gender), kljub deklariranemu spoštovanju različnosti, tvega statično obravnavanje ter jih pušča izolirane in neprepustne drugo za drugo.

53. Krščanski vzgojni predlog bogati dialog zaradi cilja »dati prednost uresničenju človeka preko razvoja celotnega njegovega bitja – utelešenega duha, naravnih darov in milosti, s katerimi ga je obdaroval Bog«. ⁶⁴ To terja taktno in sprejemajoče *približevanje drugemu*, ki se razume kot naravno nasprotje »kulturi odmetavanja« in osamitve. Tako se pospešuje »izvirno dostojanstvo moškega in ženske, ki ga ni mogoče odpraviti in ni na voljo nobeni oblasti ali ideologiji«. ⁶⁵

54. Onstran vsakega ideološkega redukcionalizma ali usklajujočega relativizma so katoliške vzgojiteljice in vzgojitelji – odgovarjajoč identiteti sprejeti od evangeljskega navdih – poklicani *spremeniti aktualne izzive v priložnosti*, hodeč po poteh poslušanja, razuma in krščanske ponudbe, in z načinom svoje prisotnosti pričevati za skladnost med besedami in življenjem. ⁶⁶ Vzgojitelji imajo čudovito vzgojno poslanstvo »učiti poti različnih oblik izražanja ljubezni, vzajemne skrbi za drugega, spoštljive nežnosti, smisla polne komunikacije. Kajti vse to je priprava na celovito in velikodušno darovanje

⁶⁴ *Orientamenti educativi sull'amore umano*, 21.

⁶⁵ Papež Francišek, *Discorso alla Delegazione dell'Istituto »Dignitatis humanae«* (7. decembra 2013).

⁶⁶ Prim. *Educare al dialogo interculturale nella scuola cattolica*, conclusione.

sebe drugemu, kar po javnem sprejemu obveznosti s poroko dobi izraz v telesni podaritvi. Tako se bo telesna združitev pokazala kot znamenje vseobsegajoče zavezanosti, ki jo je obogatila doslej prehojena pot.«⁶⁷

55. Ta kultura dialoga ne nasprotuje niti legitimnim težnjam katoliških šol, da ohranjajo lasten pogled na človeško spolnost v funkciji svobode družin, da lahko vzgojo lastnih otrok utemeljujejo na *integralni antropologiji*, ki zmore usklajevati vse razsežnosti, ki sestavljajo njihovo telesno, duševno in duhovno identiteto. Demokratična država res ne more skrbeti vzgojne ponudbe na eno samo misel, posebno v tako občutljivi zadevi, kot je temeljni pogled na človeško naravo in naravne pravice staršev do svobodne vzgojne izbire, vedno v skladu s človeškim dostojanstvom. Vsak šolski sistem je torej treba opremiti z organizacijskimi orodji in didaktičnimi programi, ki to pravico staršev uresničujejo in konkretizirajo. Tako se krščanska vzgojna ponudba uresničuje kot trden odgovor antropologijam razdrobljenosti in začasnosti.

56. Ko ponujajo programe čustvene in spolne vzgoje, morajo katoliške vzgojne ustanove upoštevati različno starost učencev in jim pomagati ob polnem spoštovanju vsakega izmed njih. To je mogoče doseči z zaupnim in zadržanim *spremljanjem*, ki gre naproti tudi tistemu, ki se znajde v zapletenem in bolečem položaju. Šola se torej mora ponuditi kot odprto in vedro okolje zaupanja, posebno v primerih, ki potrebujejo čas in razločevanje. Pomembno je ustvariti razmere za potrpežljivo in razumevajoče poslušanje, daleč od krivičnih diskriminacij.

57. Zavedajoč se vzgojnega prizadevanja in vsakdanjega truda oseb, zaposlenih v šoli in raznovrstnih drugih formalnih in neformalnih pedagoških dejavnostih, Kongregacija za katoliško vzgojo opogumlja k nadaljevanju vzgojnega poslan-

⁶⁷ Papež Frančišek, Posinodalna apostolska spodbuda *Radost ljubezni – Amoris laetitia*, 283.

stva novih generacij, posebno za tiste, ki trpijo revščino v njenih raznovrstnih izrazih in potrebujejo ljubezen vzgojiteljev in vzgojiteljic, tako da »bi mladi ne bili samo ljubljani, ampak bi tudi spoznali, da so ljubljani« (sv. Janez Bosko). Ta dikasterij prav tako izraža živo hvaležnost in – z besedami papeža Frančiška – opogumlja »krščanske učitelje, najsi delujejo v katoliških ali državnih šolah ..., naj v učencih spodbujajo odprtost k drugemu kot obrazu, kot osebi, kot bratu in sestri, ki naj ga z njegovo zgodovino, prednostmi in napakami, bogastvi in omejitvami spozna in spoštuje. Da bi vzgojili odprte mlade, zainteresirane za resničnost, ki jih obkroža, sposobne skrbi in nežnosti, stavimo na sodelovanje«. ⁶⁸

V Vatikanu, 2. februarja 2019, na praznik Gospodovega darovanja.

kardinal Giuseppe VERSALDI
prefekt

nadškof Angelo Vincenzo ZANI
tajnik

⁶⁸ Papež Frančišek, *Discorso all'Associazione Italiana Maestri Cattolici* (5. januarja 2018).

CERKVENI DOKUMENTI

1. Drugi vatikanski koncil (1962–1965)

- GE – KV Odlok *Gravissimum educationis* – O krščanski vzgoji, Ljubljana 1965.
- GS – VU Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* – Vesele in upanje (*Cerkev v sedanjem svetu*), Ljubljana 1965.

2. Drugi dokumenti

- AL – RL Papež Francišek, *Posinodalna apostolska spodbuda Amoris latetitia* – Radost ljubezni, Cerkevni dokumenti 152, Ljubljana 2016.
- CCC – KKC *Catechismo della Chiesa Cattolica* – Katekizem katoliške Cerkve, Ljubljana 1993.
- CIC – ZCP *Codex Iuris Canonici* – Zakonik cerkvenega prava, Ljubljana 1984.
- DV – DŽ Kongregacija za verski nauk, *Navodilo Donum vitae* – O daru življenja, Cerkevni dokumenti 36, Ljubljana 1987.
- FC – OD Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda Familiaris consortio* – O družini, Cerkevni dokumenti 16, Ljubljana 1981.
- LD – PŽ Janez Pavel II., *Lettera alle donne* – Pismo ženskam (1995).
- LS – HMG Papež Francišek, *Okrožnica Laudato si* – Hvaljen, moj Gospod, Cerkevni dokumenti 152, Ljubljana 2016.
- SV – SR Janez Pavel II., *Okrožnica Splendor veritatis* – Sijaj resnice, Cerkevni dokumenti 52, Ljubljana 1994.

ČLOVEK – POT CERKVE ZA VSE ČASE IN RAZMERE

Ko je papež Janez Pavel II. v svoji prvi okrožnici *Odrešenik človeka – Redemptor hominis* (CD 2, 1979, št. 12) zapisal, da je »človek pot Cerkve«, je s tem opredelil pomembno antropološko in teološko resničnost in njene razsežnosti. Krščanstvo je te razsežnosti sprejelo kot izhodišče na mnogoterih področjih: v zgodovini, filozofiji, psihologiji, teologiji, pastoralni, duhovnosti ipd.

Človek želi spoznati najprej samega sebe, svoje bistvo in naravo, da bi razumel tudi svoje poslanstvo. Grki so to izrazili z aforizmom, zapisanim na vhodu v Apolonov tempelj v Del-fih: »Gnothi seauton« – »Človek, spoznaj samega sebe.« Čeprav je izvorni pomen tega reka spoznanje človekove omejenosti v primerjavi z Bogom in Božjo veličino, se je pozneje uveljavil etični in duhovni pomen tega izraza: gre za spoznanje duhovne globine človeka in njegovega bivanja (prim. A. Stres, *Leksikon filozofije*, MD, Celje 2018, 296–297).

Spoznanje sebe je izhodišče za spoznanje drugega, predvsem Boga, ki je to zakonitost zapisal v človeško naravo. Ta vsebuje prvine materialnega in duhovnega sveta. Ne prvo ne drugo ni nekaj statičnega. Človek namreč »neskončno presega samega sebe« (B. Pascal, *Misli*, MD, Celje 1986). V tem je podoba neskončnosti in presežnosti, transcendence Boga, ki je človeka ustvaril po svoji podobi. Na nobenem svetnem področju človek ne more doseči Boga, ne v znanosti ne v umetnosti ne v duhovnosti. Vendar je njegova maksima nesporna in upravičena: vedno višje, boljše, popolnejše ...

1. Ujetniki ali obdarjeni?

Naša razmišljanja utegnejo sprožiti vprašanje: ali nismo kot bitja omejeni (nepopolni) tudi v zemeljskih razsežnostih,

kot so čas, prostor, darovi, sposobnosti, možnosti, med drugim tudi spolna narava, ki jo prepoznavamo kot moško oziroma ženko? Nekateri v tem vidijo omejitve, drugi pa bogastvo in dopolnjevanje, ki izraža prvine skrivnosti.

Klasično pojmovanje moškega in ženske, utemeljeno na antropološki, biološki in spolni različnosti, se danes sooča z novim pojmovanjem ali s teorijo spolnosti, utemeljeni na družbenih zakonitostih. Človeška spolnost ni biološka danost, marveč je produkt družbenih dogajanj, »prepuščena je svobodni izbiri posameznika, ki se s časom lahko tudi spreminja« (MŽ 2). Beseda »spol« (sesso, sex) je izgubila standardni in nepreklicni pomen; zamenjala jo je beseda »gender«, ki označuje družbeno stvarnost, za katero se oseba odloča. Odločitev ni ne stalna ne nepreklicna, marveč je prepuščena življenjskim obdobjem, v katerih osebe sebe prepoznavajo kot moškega ali žensko. Biološke (fiziološke) in psihološke značilnosti moškega oziroma ženskega spola so sekundarnega pomena. Doslej so bile te značilnosti znane in upoštevane, izražale so ne le različnost spolov, marveč tudi posebnosti in dopolnjujoče se značilnosti, ki so bile ne samo znane, marveč na mnogih področjih tudi odločujoče, na primer pri izbiri poklica, načinu življenja ipd. Pomislimo na ugotovitve psiholoških znanosti, ki so gradile podobo človeka, družbe in sveta ravno na teh različnostih oziroma odlikah.

V iskanju lastne identitete se oseba sreča tudi s spolno identiteto; ta naj ne bi bila določena, ampak osebno izbrana. Pri tem naj ne bi bile odločujočega pomena biološke (genetske) danosti, marveč človekova osebna odločitev sredi družbene stvarnosti. Upoštevati je treba, da se včasih narava sama poigra in obide naravne zakonitosti. Ali se tedaj lahko sklicujemo na rek, da izjema potrjuje pravilo? Odgovor ni ne enoznačen ne brez tehtnih pomislekov. V tem je med drugim razlog, da Cerkev poziva k dialogu tako na znanstvenem kot vzgojnem področju, da bi našli odgovor v korist razumevanja in sprejemanja tako pojava samega, pred katerim si ne smemo zatiskati oči, kot tudi osebe, ki nosi te značilnosti. Zato ne preseneča, da je ta namen dokumenta poziv k dialogu, izražen v podnaslovu dokumenta in na številnih mestih v samem

besedilu. To potrjujejo tudi besede, da z vsem spoštovanjem sprejema prepričanje drugih v pričakovanju, da bodo z enakim spoštovanjem drugi poslušali njene argumente. Zato tudi ne daje nobene moralne ocene ne o pojavu ne o osebah, ki nosijo ali zagovarjajo te značilnosti. Vendar pa postavlja pod vprašaj nagibe, ki so v ozadju te teorije, zlasti pa o pozitivnih oziroma negativnih posledicah teorije spola. O teh vprašanjih prinaša več podatkov knjiga Eugenia Alburquerque Frutosa *Teorija spola*. Nameni in izzivi, Salve, Ljubljana 2019.

2. Po njih sadovih jih boste spoznali (Mt 7,16)

Teorija družbenega spola (gender) je močno zarežala v naš čas, ne brez posledic (vplivov) za številna področja, zlasti psihološko in vzgojno, družinsko in družbeno, ne nazadnje tudi politično. Otroci iščejo v starših in vzgojiteljih, v očetu in mami, vzgojitelju in vzgojiteljici, vzorec za lastno identiteto. Zahteve in praksa nekaterih ideoloških krogov, da je treba otrokom že v otroštvu predložiti vzorce, za katere se bodo (pozneje) odločili, je obremenjevanje otrokovega duševnega in duhovnega sveta. Ni dvoma, da je poleg otroka oziroma mladostnika najbolj ogrožena družina, ki je prvi vzgojni dejavnik in avtoriteta na tem področju. Nihče ne sme vstopati v medosebni, vzgojni in čustveni proces med družino in otroki mimo nje. To velja za vzgojo na splošno, zlasti pa za spolno vzgojo, ki jo otrok vpija v družini pa tudi v ideološko neobremenjeni družbi – v vrtcu, šoli in drugih vzgojnih ustanovah.

Posledice vstopa nepoklicanih ali ideološko spornih dejavnikov v svet otroka in družine so nedopustne. Škoda je nepredvidljiva in nepopravljiva. Antropološke značilnosti osebe, vzgoje, posebej družinske in znotraj nje spolne, so stalnice, ki jih nenehno spreminjajoča se družba preprosto prezre in jih nadomesti z ideološkimi puhlicami. Zato dokument govori o »vzgojni nujnosti«, na katero morajo biti starši, vzgojitelji in katoliške ustanove pozorni in pripravljeni, da bi znali nanje odgovoriti. Za pravilno in celovitejše razumevanje vprašanja tako dokument kakor tudi E. A. Frutos segata v bližnjo preteklost, ki od-

kriva njegovo ideološko ozadje. Dovolj bodi navedba literature v dokumentih cerkvenega učiteljstva in opis podnaslovov, ki jih navaja Frutos: zgodovinski pregled, ali obstajajo znanstvene in filozofske osnove teorije spola, feminizem, istospolnost, vpliv na razkroj družine, vloga zakonodaje, posledice, odnos do religije in Cerkve, ali in kako je možen dialog, na katerega je Cerkev pripravljena v duhu razodetja in svojega nauka.

Bolj kot navedbe poglavij iz knjige so pomembni predlogi, ki jih navaja dokument in so v duhu krščanske antropologije naslovljeni na družino, družbo, šolo.

Človek kot »zgodovinsko bitje« doživlja različne družbene prehode, razmere in spremembe, kdaj naklonjene kdaj nenaklonjene njegovemu življenju in celovitemu razvoju. Človek ni le »pot Cerkve«, ampak tudi »pot družbe« – za vse čase in razmere.

Rafko Valenčič

Kazalo

Kongregacija za katoliško vzgojo MOŠKEGA IN ŽENSKO JU JE USTVARIL Za pot dialoga o vprašanju teorije spola v vzgoji	5
UVOD	5
POSLUŠATI.....	9
Kratka zgodovina	9
Stične točke	11
Kritičnost.....	13
RAZMIŠLJATI	15
Razumski razlogi	15
PREDLAGATI	19
Krščanska antropologija	19
Družina	22
Šola	23
Družba	25
Vzgoja in vzgojitelji	26
SKLEP	29
Rafko Valenčič	
Človek – pot Cerkve za vse čase in razmere	33
Kazalo.....	38

Zbirka CERKVENI DOKUMENTI

Opomba: Objavljamo skrajšan seznam dokumentov, med njimi okrožnice in pomembnejše dokumente. Celoten seznam je objavljen v prejšnjih številkah.

2. Janez Pavel II., Okrožnica Človekov Odrešenik (1979)
10. Janez Pavel II., Okrožnica o božjem usmiljenju (1981)
13. Janez Pavel II., Okrožnica o človeškem delu (1981)
16. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o družini (1982)
25. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o pokori in spravi (1985)
32. Janez Pavel II., Okrožnica o Svetem Duhu (1986)
34. Janez Pavel II., Okrožnica o Odrešenikovi Materi (1987)
37. Janez Pavel II., Okrožnica o skrbi za socialno vprašanje (1988)
41. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o krščanskih laikih (1989)
45. Janez Pavel II., Okrožnica Ob stoletnici (1991)
46. Janez Pavel II., Okrožnica Odrešenikovo poslanstvo (1991)
48. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda Dal vam bom pastirjev (1992)
52. Janez Pavel II., Okrožnica Sijaj resnice (1994)
56. Direktorij za službo in življenje duhovnikov (1994)
58. Janez Pavel II., Apostolsko pismo V zarji tretjega tisočletja (1995)
60. Janez Pavel II., Okrožnica Evangelij življenja (1995)
63. Janez Pavel II., Okrožnica Da bi bili eno (1996)
78. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Gospodov dan (1998)
80. Janez Pavel II., Okrožnica Vera in razum (1999)
87. Papeška biblična komisija, Interpretacija Svetega pisma v Cerkvi (2000)
91. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Ob začetku novega tisočletja (2001)
94. Kongregacija za bogoslužje, Splošna ureditev rimskega misala (2002)
95. CEL, Kako oznanjati evangelij v svetu, ki se spreminja (2002)
99. Kongregacija za duhovščino, Duhovnik, pastir in voditelj župnijskega občestva (2002)
101. Janez Pavel II., Okrožnica Cerkev iz evharistije (2003)
102. Kongregacija za bogoslužje in za zakramente, Direktorij za ljudske pobožnosti in bogoslužje (2003)
104. Papeški svet za kulturo, Jezus Kristus prinašalec žive vode (2003)
107. Kongregacija za verski nauk, Pismo o sodelovanju moških in žensk (2004)
112. Papež Benedikt XVI., Okrožnica Bog je ljubezen (2006)
115. Papež Benedikt XVI., Posinodalna apostolska spodbuda Evharistija – zakrament ljubezni (2007)
118. Papež Benedikt XVI., Okrožnica Rešeni v upanju (2008)
124. Papeška biblična komisija, Sveto pismo in morala (2009)

127. Benedikt XVI., Okrožnica Ljubezen v resnici (2009)
130. Mednarodna teološka komisija, V iskanju univerzalne etike – Nov pogled na naravni moralni zakon (2010).
131. Papež Benedikt XVI., Posinodalna apostolska spodbuda Gospodova beseda – Verbum Domini (2011)
132. Italijanska škofovska konferenca, Pismo iskalcem Boga (2011)
134. Papež Benedikt XVI., Apostolsko pismo Vrata vere – Porta fidei (2012)
136. Mednarodna teološka komisija, Teologija danes – pogledi, viri in merila (2012)
138. Papež Frančišek, Okrožnica Luč vere – Lumen fidei (2013)
140. Papež Frančišek, Apostolska spodbuda Veselje evangelija (2014)
141. Komisija škofovskih konferenc Evropske skupnosti, Evropska skupnost solidarnosti in odgovornosti (2014)
142. Papeški svet za zakonska besedila, Navodilo Dostojanstvo zakona (2014)
144. Papež Pavel VI., Okrožnica Posredovanje človeškega življenja (nova izdaja) (2014)
145. Tretje izredno splošno zasedanje škofovske sinode – Sinodalno poročilo (2015)
146. Kongregacija za ustanove posvečenega življenja in družbe apostolskega življenja – Pozorno opazujte (2015)
147. Kongregacija za bogoslužje in disciplino zakramentov – Homiletični direktorij (2015)
148. Slovenska škofovska konferenca, Narodne smernice za oblikovanje in službo stalnih diakonov v Sloveniji (2015)
149. Papež Frančišek, Okrožnica o skrbi za skupni dom Hvaljen, moj Gospod – laudato si' (2015)
150. Skupno luteransko-katoliško obeleževanje reformacije leta 2017. Od konflikta do skupnosti (2016)
151. Papež Frančišek, Apostolsko pismo v obliki motu proprio Gospod Jezus, usmiljeni sodnik (2016)
152. Papež Frančišek, Posinodalna apostolska spodbuda Radost ljubezni (2016)
153. Konferenca katoliških škofov ZDA, Čisto srce mi ustvari (2016)
154. Kongregacija za verski nauk, Cerkev se pomlaja (2017)
155. Kongregacija za duhovščino, Dar duhovniškega poklica (2018)
156. Papež Frančišek, Apostolska spodbuda Veselite in radujte se (2018)
157. Dikasterij za laike, družino in življenje, Dati vse od sebe (2019)
158. Papež Frančišek, Posinodalna apostolska spodbuda Kristus živi (2019)
159. Kongregacija za katoliško vzgojo, Moškega in žensko ju je ustvaril (2019)